

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Europaprogrammet

Europeisk identitet

– en idéanalys av kommissionens framställning av europeisk identitet

Examensarbete i Europakunskap
HT 09
Författare: Lisa Olausson
Handledare: Mats André

Abstract

European identity is a topic constantly debated around Europe. There are many takes on whether there is a European identity and what the European identity consists of. In the European Union the Commission has worked towards developing a common European identity since the middle of the 1970's. The development of a European identity is an important part in the commission's quest to tie the union and its people closer together. This bachelor-thesis attempts to examine the relationship between the Commission and European identity. By analysing speeches made by Commissioner Ján Figel the goal is to get a clearer view of what kind of European identity the commission is trying to communicate to its citizens and how that identity is constructed. The result is that the image of European identity the commission is trying to develop is based on a set of common values: the respect for human rights, democracy, Christianity and a common cultural heritage. Even though these values are the foundation, the Commissions image of European identity is a dynamic process in constant development.

Keywords- European identity, the European Union, the Commission, Ján Figel, idea-analysis, identity-construction, culture, identity

Nyckelord – europeisk identitet, europeiska unionen, kommissionen, Ján Figel, idéanalys, identitetskonstruktion, kultur, identitet

Uppsatsen titel: Europeisk identitet– en idéanalys av kommissionens bild av europeisk identitet

Författare: Lisa Olausson

Handledare: Mats André

Termin: HT-09

Sidantal: 44

1. Inledning	4
1.1 Europeiska Unionen och europeisk identitet.....	4
1.2 Syfte och frågeställningar.....	5
1.3 Disposition	5
2. Teoretisk utgångspunkt	6
2.1 Begreppsdefinition	6
2.2 Tidigare forskning	7
2.3 Teoretiska modeller av europeisk identitet	7
3. Metod och material	11
3.1 Metod	11
3.2 Material	13
3.3 Metod- och materialdiskussion	14
4. Den historiska bilden av europeisk identitet	16
4.1 Idén om Europa och dess historiska framväxt	16
4.2 Sammanfattning och teorianknytning	17
5. Europeiska Unionen och den europeiska identiteten	20
5.1 Framväxten av europeisk identitet inom EU	20
5.2 Sammanfattning och teorianknytning	23
6. Europeisk identitet inom ramen för DG för utbildning och kultur	26
6.1 Europa för medborgarna.....	26
6.2 Agendan för Kultur	27
6.3 Genomgång och analys av Figels tal.....	27
6.4 Motsättningar och problem	33
6.5 Sammanfattning	35
6.6 Teorianknytning	36
7. Slutdiskussion och sammanfattning	39
7.1 Slutdiskussion.....	39
7.2 Sammanfattning	40
Referenser	42
Litteratur.....	42
Artiklar	42
Internet	43
Tal.....	44

1. Inledning

1.1 Europeiska Unionen och europeisk identitet

Debatten kring europeisk identitet och om en sådan identitet existerar är en fråga som debatteras flitigt runtom i Europa.¹ Jean Monnet sade redan vid bildandet av Europeiska kol- och stålgemenskapen att de inte slog samman stater utan förenade människor.² Detta är den bilden Europeiska Unionen (hädanefter även benämnd EU eller unionen) idag försöker etablera bland sina medborgare, dock med blandade resultat. Europa är ett område som innefattar många olika länder, språk, etniciteter, religioner och regioner. I och med bildandet av Europeiska kol- och stålgemenskapen 1951 och den fortsatta utvecklingen och utvidgningen av EU har samarbetet mellan Europas länder fördjupats på både det politiska och ekonomiska planet. Tanken från EU:s sida var att den kulturella integrationen mellan länderna och dess medborgare skulle komma som en följd av den ekonomiska och politiska integrationen.³ Den kulturella integrationen kom dock inte som väntat och medlemsländernas invånare förhåller sig tveksamma till EU, något som visar sig bland annat genom lågt deltagande i valen till Europaparlamentet. Under slutet av 1970-talet och 1980-talet uppmärksammades detta från EU-kommissionens (i fortsättningen benämnd kommissionen) håll och kommissionen har kommit att inse vikten av en kulturell aspekt på samarbetet.⁴

Ju mer EU-länderna fördjupar sitt samarbete desto mer har kommissionen försökt att driva på den kulturella aspekten på samarbetet. En viktig del av EU-samarbetet är att få medborgarna att känna sig delaktiga i unionens arbete, det för att förhindra bilden av EU som endast ett ekonomiskt/politiskt projekt utan folklig förankring bland medlemsländerna. Tankarna om en gemensam europeisk identitet är en central del i arbetet att få medborgarna mer engagerade i EU och känna sig som européer istället för enbart svenskar, briter eller tyskar.⁵ Den europeiska identitet som EU förespråkar bygger på att de europeiska folken har gemensamma värden och ett gemensamt kulturellt arv som förenar dem. Ofta hänvisas det till den antika grekiska civilisationen, renässansen och upplysningen när det kulturella ursprunget till Europa

¹ André (2001), s.24

² Shore (2000), s.16

³ Staiger (2009), s.5

⁴ Shore (2000), s.18f

⁵ Mayer & Palmowski (2004), s.2

ska härleda.⁶ Den europeiska identiteten ska sedan ha utvecklats genom historien till den identitet som förmedlas av EU.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka vilken bild av europeisk identitet som kommissionen förmedlar till unionens medborgare. För att få fram denna bild kommer teoretiska modeller av europeisk identitet användas för att precisera och strukturera de former av europeisk identitet som presenteras i det empiriska materialet. Utifrån syftet är de frågeställningar som uppsatsen söker att besvara:

Vilken bild av europeisk identitet förmedlas av kommissionen? Vilka värden representerar denna europeiska identitet?

1.3 Disposition

I *kapitel 2* redovisas uppsatsens teoretiska utgångspunkter. En definition av de viktigaste begreppen för uppsatsen kommer att ges innan det ges en överblick av tidigare forskning och de teoretiska modellerna presenteras. Detta följs av *kapitel 3* där det redogörs för metod och material, det följs av en diskussion kring metod- och materialval. I *kapitel 4* redovisas den historiska bilden av idén om Europa, detta för att ge en bakgrund till utvecklingen av europeisk identitet inom EU. Kapitlet avslutas med en kort sammanfattning samt teoriansknytning. Upplägget är likadant i *kapitel 5* fast där är det EU:s konstruktion av europeisk identitet som står i centrum. *Kapitel 6* inleds med en kort beskrivning av arbetet med europeisk identitet inom Generaldirektoratet för utbildning och kultur för att sedan fortsätta med en analys av det empiriska materialet. Efter analysen följer sammanfattning och teoriansknytning. Avslutande *kapitel 7* består av en slutdiskussion samt en kort sammanfattning av uppsatsen.

⁶ Hansen (2004), s.2

2. Teoretisk utgångspunkt

2.1 Begreppsdefinition

Europa är inget begrepp som är lätt att definiera och i litteraturen som ligger till grund för denna uppsats används begreppet på en mängd olika sätt. Ur en rent geografisk vinkel brukar Europa avgränsas till ett område som sträcker sig från Medelhavet i söder till Norra ishavet i norr. Gränsen mellan Europa och Asien anses vanligen gå vid Uralbergen, Uralfloden, Kaspiska havet, Kaukasus, Svarta havet, Bosporen, Marmarasjön och Dardanellerna.⁷ I nutida litteratur och i EU:s retorik är gränsen mellan Europa och EU ofta ganska otydlig och dessa två begrepp har på många sätt flutit samman.⁸ Framförallt i medlemsstaterna har Europa kommit att bli alltmer synonymt med EU.⁹ Västeuropa och EU har varit nära länkade genom historien och det har fått konsekvensen att Östeuropa, som kommit senare in i EU-samarbete, ofta inte uppfattas vara lika europeiskt som Västeuropa.¹⁰

Det viktigaste begreppet i uppsatsen är *europeisk identitet*. En identitet kan vara både individuell och/eller kollektiv. En människa kan besitta flera olika identiteter som verkar på olika plan. En identitet kan vara politisk, religiös, etnisk eller genusrelaterad för att ge några exempel. I uppsatsen kommer identitetsbegreppet att syfta på en kulturell kollektiv identitet. Tanken är att den europeiska identiteten uppstår som en följd av en idé om Europa.¹¹ *Idén om Europa* syftar på en kulturell konstruktion av Europa. Det har i alla tider funnits olika idéer om vad Europa är för något, både geografiskt och kulturellt. När begreppet idén om Europa användas syftar det på kulturella konstruktioner om Europa, men dessa kan hänga samman med en geografisk tanke om vad Europa innebär.¹²

⁷ Europa, Nationalencyklopedin

⁸ Ifversen (2002), s.4

⁹ Mayer & Palmowski (2004), s.18

¹⁰ Lee & Bideleux (2009), s.168f

¹¹ Hellström (2006)s.25

¹² Delanty (1996), s.27

2.2 Tidigare forskning

Det finns väldigt mycket forskning kring europeisk identitet och kring relationen mellan EU och europeisk identitet, det produceras idag väldigt mycket forskning om europeisk identitet. Forskningen kring europeisk identitet är väldigt bred och sker med ingång från olika akademiska ämnen, teoretiska perspektiv och metoder. Jag har främst använt mig av tidigare forskning från de idéhistoriska, sociologiska och statsvetenskapliga disciplinerna. Främst bygger min uppsats vidare på forskning kring EU och europeisk identitet där kommissionens roll i utvecklingen av den europeiska identiteten ligger i fokus. Cris Shore behandlar detta i sin bok *Building Europe* där hans syfte är att visa hur EU:s elit har använt kulturen som instrument för att skapa gemenskap mellan medborgarna. Det finns en mängd tidigare forskning som fokuserar på kommissionen och deras arbete för stärkandet av den europeiska identiteten. Den mesta tidigare forskning om den europeiska identiteten som hänvisar till kommissionens roll riktar ofta in sig på högre kommissionärer, till exempel kommissionens ordförande eller vice ordförande eller behandlar kommissionen som helhet. Genom att studera Ján Figels tal blir mitt bidrag till forskningen ur ett annat perspektiv än tidigare forskning. Eftersom Figel avgick som kommissionär för cirka ett halvår sedan ger det undersökningen en nutida relevans då den ger en inblick i en retorik om europeisk identitet som är väldigt aktuell.

Uppsatsen kommer ha sin teoretiska grund i Gerard Delantys modellkonstruktioner av europeisk identitet. Det finns många teorier kring europeisk identitet och hur en sådan identitet konstrueras och Delantys modeller ger en tydlig bild av olika perspektiv på europeisk identitet. Dessa modeller hjälper sedan till att strukturera och analysera de tankar och idéer om europeisk identitet som återfinns i det empiriska materialet. Jag har valt att använda mig av Delantys teorikonstruktion kring europeisk identitet då den på ett lättförståeligt sätt ger en tydlig bild av olika synsätt på europeisk identitet.

2.3 Teoretiska modeller av europeisk identitet

Delanty redogör i artikeln *Models of European Identity: Reconciling Universalism and Particularism* för fyra olika modeller av europeisk identitetskonstruktion som han anser existerar i dagens samhälle: moralisk universalism, postnationell universalism, kulturell

partikularism och ett folkens Europa: europeisk pragmatism.¹³ Delanty gör även en uppdelning mellan *thick* och *thin* identitet som är av betydelse för synen på de olika modellerna. En *thick*-identitet tenderar att vara mer exkluderande då den ofta har en stark kulturell bas medan en *thin*-identitet inte lägger lika stort fokus på skillnaden mellan vi och dem och därmed är mer applicerbar över kulturgränser. Dessa fyra modeller visar fyra olika synvinklar kring frågan om Europa kan åstadkomma en europeisk identitet som är baserad på gemensamma värden snarare än politiska procedurer men samtidigt vara en *thin*-identitet. Delanty anser dock inte att någon av modellerna ger en korrekt bild av hur den europeiska identitetskonstruktionen borde gå till och presenterar en femte, alternativ europeisk kosmopolitisk modell.

Moralisk universalism definierar den europeiska identiteten utifrån vissa gemensamma, moraliska värden som mänskliga rättigheter, rättvisa och humanitet. Det är en uppfattning baserad på en *thin*-identitet och är därmed tillräckligt flexibel för att gå att kombinera med de europeiska, nationella identiteterna. Ett problem med denna modell av europeisk identitetskonstruktion är att de gemensamma värden som identiteten baseras på inte är typiska europeiska, snarare är det värden som ses som gemensamma för större delen av den fria världen. Den universalistiska syn som modellen baseras på, har ett litet kulturellt och politiskt innehåll förutom just främjandet av de gemensamma värdena. Modellen får också kritik för att vara eurocentrisk, detta genom att den förmedlar bilden av att det är från den europeiska civilisationen som de universalistiska idéerna kommer ifrån.

Europeisk postnationell universalism är en modell där den europeiska identiteten tar sig uttryck i politiska och juridiska normer och institutioner. Modellen delar tankarna om de mänskliga rättigheter med den modell som baseras på moralisk universalism men fokuserar på identitet i samband med specifika institutionella uttryck, huvudsakligen i samband med en konstitution. Modellen står för en kulturellt neutral uppfattning då den förespråkar att kulturen, när den får en etnisk eller partikularistisk dimension splittrar identiteten istället för att stärka den. Modellen leder till en *thin*-identitet då den bygger på endast en gemensam nämnare, konstitutionen. Eftersom modellen har den utgångspunkten blir den svårt att applicera på EU som inte har samma politiska, konstitutionella struktur som de flesta nationalstater.

¹³ Följande avsnitt är baserat på Delantys artikel *Models of European identity: Reconciling universalism and Particularism* (2002)

Europeisk kulturell partikularism är en thick-identitet vars grund är baserad på tanken om ett gemensamt kulturarv. Den kultur som åsyftas är den civiliserade europeiska 'finkulturen' som ställs mot 'populärkulturen' som uppstår i nationer/regioner. Många filosofer och författare har förespråkat en europeisk identitet på denna kulturella grund. Att definiera europeisk identitet enbart utifrån arvet från antiken, kristendomen och upplysningen leder till skapandet av ett gemensamt kulturarv som enbart härstammar från väst. Detta har i stort varit fallet när EU har beskrivit det gemensamma kulturarvet som en grund för europeisk identitet, vilket kan ses till exempel i *Deklarationen om europeisk identitet* från 1973.

Den fjärde modellen utgår från en *europeisk pragmatism* och har som mål att hitta grunden till "the European way of life". Den skiljer sig från den kulturella modellen då den fokuserar på ekonomiska och sociala aspekter och riktar sig till alla nivåer i samhället. Här sker inte identitetskonstruktionen med hjälp av moraliska värden utan med symboler för praktiska handlingar. Användningen av Euron, demokrati, turism, populärmusik och den gemensamma marknaden är exempel på symboler för den pragmatiska synen på Europa. Delanty menar att en nackdel är att det nya 'folkets Europa' som modellen förespråkar huvudsakligen är format av konsumtion och har karaktären av ett byråkratiskt företag. Detta kan te sig missvisande då det finns en större chans att finna en europeisk identitet hos 'Euro-elites' än hos de breda europeiska massorna.

Den modellen som Delanty presenterar utöver de fyra redan existerande modellerna är en *kosmopolitisk* modell. Han plockar delar från främst den pragmatiska och den postnationella modellen av europeisk identitet men utvecklar dem på ett annat sätt. Istället för att leta efter ett delat, gemensamt kulturarv förespråkar Delanty en modell där den europeiska identiteten definieras av de religiösa, nationella och klassbaserade konflikter och trauma som påverkat Europa genom historien. Han anser att den gemensamma kulturen inte behöver avgränsas till en "minneslös" identitet eller en minimal version av den europeiska kulturen. Delanty använder förintelsen som ett exempel på hur ett historiskt minne blivit europeiserat istället för enbart ett nationellt minne. Europeisk identitet borde ur detta perspektiv inte vara ett uttryck för en delad kultur utan ses som ett erkännande av förmågan att den Andre i sig själv och sig själv i den Andre. Delanty menar att genom detta synsätt på europeisk identitet undviks dilemmat "unity in diversity" och man finner en balans mellan dessa två. En kosmopolitisk

europesk identitet kan föreställas som ett uttryck för konflikterna i europeisk historia. Den europeiska identiteten kan handla om att minnas historien och bevara gemensamma minnen.

Den modell som Delanty ställer upp innehåller också en social dimension, vilken han anser ofta glöms bort i andra modeller med ett kulturellt perspektiv. Några av Europas främsta framgångar under andra halvan av 1900-talet är sociala och ekonomiska snarare än kulturella eller politiska. Delanty menar att det sociala kontraktet har en annan innebörd i Europa än exempelvis i USA. Staten är ansvarig för att lätta det sociala lidande som kan uppkomma i samhället och kapitalism i Europa är sammankopplad med en vision av allmännyttan. Medborgarskap, anti-korruption och hållbar utveckling är exempel på värden som enligt Delanty kan sägas definiera det europeiska sociala kontraktet. Delanty menar att det inte går att se på identitet som något som binder ihop människor på ett rent mekaniskt sätt utan att identiteter är baserade på projekt från sociala aktörer och kan medföra konflikter av många sorter. Den europeiska identiteten måste ses som en mer aktiv modell av värden som inte redan existerar i en fast form utan som en öppen process av kulturell och institutionell experimentation.

3. Metod och material

3.1 Metod

Uppsatsen bygger på en kvalitativ textanalys där det är idén om den europeiska identiteten som ska undersökas. En kvalitativ textanalys handlar om att ”ta fram det väsentliga innehållet genom en noggrann läsning av textens delar, helhet och den kontext vari den ingår”.¹⁴ I en kvalitativ analys är vissa delar av en text mer viktiga än andra, till skillnad från en kvantitativ analys där alla analysenheter tillskrivs samma betydelse.¹⁵ Textanalysen får inriktningen av en idéanalys eftersom det är bilden av den europeiska identiteten som skall undersökas. Att definiera exakt hur en idéanalys ska genomföras är svårt och Ludvig Beckman beskriver i *Grundbok i idéanalys* att:

Beteckningen ”idéanalys” används således som ett samlingsnamn för olika tänkbara kombinationer av syften, frågeställningar och analystekniker som kan användas i studiet av politiska budskap. Med idéanalys avses helt enkelt det vetenskapliga studiet av politiska budskap. Om en forskningsuppgift skall betraktas som idéanalytisk beror därför på vad den undersöker och mindre på hur det görs.¹⁶

Analysinriktningen är bred och rymmer flera olika teoretiska utgångspunkter. Esaiasson et al konstaterar i *Metodpraktikan* att ”idé- och ideologianalyser uppvisar betydande skillnader i upplägning”.¹⁷ I detta fall kommer en idéanalys som syftar till att klargöra vad som kännetecknar den europeiska identiteten i det empiriska materialet att genomföras.

Att genomföra en textanalys innebär ett stort inslag av tolkning av texter och enligt *Metodpraktikan* handlar tolkning om att begripa och förstå textens innebörd. Tolkningsarbetet är beroende av bland annat fyra faktorer: frågans karaktär, tankens klarhet, valet av tolkningsperspektiv samt avståndet mellan texten och den uttolkande forskaren. Frågans karaktär kan rikta in intresset på textens latent eller manifesterade budskap. En allmän riktlinje är att manifesterade budskap inriktas på raderna medan latent budskap handlar om sådant som återfinns under ytan och inte kan utläsas direkt. En annan av de fyra faktorerna är tankens klarhet. Det innebär att den eller de som producerar texten är inte alltid intresserade av att uttrycka sig otvetydigt. Det är heller inte klart att den som producerat texten haft en

¹⁴ Esaiasson et al (2007), s.237

¹⁵ Ibid, s.237

¹⁶ Beckman (2005), s.11

¹⁷ Esaiasson et al (2007), s.171

genomtänkt uppfattning om det ämne forskaren undersöker. Det är svårt att undersöka en fråga som textens författare inte har reflekterat över. Texttolkaren bör även göra skillnad mellan två perspektiv: vad texten betyder för mig som forskare och uttolkare i min egen tid, och vad texten betyder för avsändaren. Ett tredje alternativ är att fråga vad texten betyder för en mer eller mindre specificerad grupp av mottagare. Vid en analys bör avståndet mellan texten och den uttolkande forskaren tas i beaktande. Med det menas hur bekant forskaren är med den miljö vari texten producerats. Människor har vanligtvis lättare att förstå texter som är producerade i den egna samtiden och i för tolkaren välkända sociala och kulturella miljöer.¹⁸

För att genomföra textanalysen behövs en uppsättning analytiska redskap. I detta fall består analysredskapen av frågor att ställa till det empiriska materialet utifrån uppsatsens problemställning. Dessa frågor är: vilka värden tänker sig kommissionen att identiteten är byggd på? Vilka värden representerar identiteten? Hur är identiteten konstruerad? Jag har valt att hålla ett öppet förhållningssätt till materialet. Det innebär att till skillnad från att arbeta med förhandsdefinierade kategorier så avgör det undersökta materialet vad svaren på frågorna blir. Det leder till att undersökningen i stor utsträckning styrs av vad som återfinns i det empiriska materialet. Några av riskerna med att arbeta med ett öppet förhållningssätt att risken finns att fokus tappas från undersökningens syfte samt att slutsatserna blir för beroende av vad som finns i det empiriska materialet.¹⁹

De preciserade frågorna som ställs till texterna utgör enligt *Metodpraktikan* byggstenarna i undersökningens analysredskap.²⁰ Nästa steg är att fråga sig om de ovanställda frågorna är rimliga empiriska indikatorer på det fenomen som skall undersökas, hur är validiteten? Begreppet validitet brukar enligt *Metodpraktikan* ges tre olika definitioner. Överensstämmelse mellan teoretisk definition och operationell indikator, frånvaro av systematiska fel samt att undersökningen mäter den avser sig att mäta. Validitet kan behandlas i två olika former, dels som begreppsvaliditet och dels som resultatvaliditet. Begreppsvaliditet handlar om frånvaron av systematiska fel och resultatvaliditet om frånvaron av osystematiska fel. Begreppsvaliditeten kan diskuteras så snart de teoretiska begreppen och de operationella

¹⁸ Esaiasson et al (2007), s.249ff

¹⁹ Ibid s.245ff

²⁰ Ibid, s.244

mätinstrumenten har utformats medan diskussionen om resultatvaliditet är aktuell först när det empiriska arbetet har genomförts.²¹

3.2 Material

Den historiska bakgrunden kommer att utgå ifrån Gerard Delantys bok *Europa – idé, identitet, verklighet* som ger ett historiskt perspektiv på idén om Europa från antiken fram till början av 1990-talet samt artikeln 'Europe': *What Kind of Idea?* av Catherine Lee & Robert Bideleux som publicerades i *The European Legacy* år 2009. Lee & Bideleux behandlar idén om Europa på ett allmännare plan än Delanty. Cris Shores bok *Building Europa – The Cultural Politics of European Integration* från år 2000 ligger till grund för beskrivningen av den europeiska identitetens utveckling inom EU. Shore, som är socialantropolog, behandlar hur EU använder kultur som verktyg för att integrera sina medborgare. Han diskuterar hur skapandet av symboler, införandet av det europeiska medborgarskapet och den inre marknaden använts av kommissionen för att skapa ett enat Europa.

För att undersöka kommissionens framställning av den europeiska identiteten kommer material från åren 2005-2009 att undersökas. I första hand är det tal från kommissionären Ján Figel, som innehade posten som kommissionär för kultur och utbildning under dessa år, som kommer att ligga till grund för undersökningen. Ján Figel kommer från Slovakien och ledde den slovakiska delegationen vid landets medlemsförhandlingar med EU. Figel blev också landets första EU-kommissionär vid utvidgningen 2004. Figel avgick från sin kommissionärspost hösten 2009 då han blev partiledare för kristdemokraterna i Slovakien.²² Genom att analysera en del av de tal som Figel gett under sin tid som kommissionär ges det en god bild av vad kommissionen anser att en europeisk identitet är, samt vilka värden och ideal EU förknippar med den europeiska identiteten. Tanken med kommissionärerna är att de ska representera hela unionen och inte sina hemländer och därför anser jag det rimligt att utgå från att Figel representerar hela kommissionens syn på europeisk identitet i sina tal. Figels tal hålls i flera olika situationer och inför olika grupper av människor, därför är det viktigt hålla i åtanke vid läsning av Figels tal vilken mottagare talet riktar sig till. Talen som undersökningen utgår ifrån är hämtade från flera olika sammanhang, till exempel konferenser,

²¹ Ibid, kapitel 4

²² Ján Figel – member of the European Commission

diskussionsforum, föreläsningar och rapporteringar till Europaparlamentet. Dessa tal riktar sig till vitt skilda grupper såsom studenter, forskare och olika religiösa samfund.

Även information om olika program inom avdelningarna för kultur och medborgarskap som kommissionen startat upp, så som Citizens of Europe, kommer att studeras för att ge en bakgrund till Figels tal.

3.3 Metod- och materialdiskussion

Val av metod till undersökningen föll sig naturligt med tanke på uppsatsen syfte och upplägg. Att genomföra en kvalitativ idéanalys kan vara problematiskt då det finns väldigt många olika upplägg för att genomföra en sådan analys och det är en ganska fri metodform. Tolkningsaspekten av undersökningen är problematisk fråga. Genom att ta de fyra faktorerna i tolkningsarbetet i beaktande under analysens gång har tolkningsarbetet fått en grund att utgå från. Det empiriska materialet är producerat i min samtid samt inom en kontext jag är tämligen insatt i vilket underlättar tolkningsarbetet då de kulturella och sociala miljöer texterna härstammar från är väldigt lika mina egna. Mina frågeställningar leder till att det är texternas manifesta budskap som analyseras, analysen riktar in sig på det som står explicit i texterna och inte det som kan utläsas mellan raderna. Genom att ge en klar begreppsdefinition ökar också förståelsen för på vilket sätt de olika begreppen används samt vilken innebörd de har. Det underlättar för läsningen av uppsatsen och ger en ökade förståelse för tolkningen av texterna. Genom att använda mig av Delantys modeller av europeisk identitetskonstruktion har undersökning fått en teoretisk ram att förhålla sig till och det underlättar i struktureringen av det empiriska materialet, vilket i sin tur hjälper till att behålla fokus på uppsatsens syfte.

I samband med en textanalys av det slag som genomförs i denna uppsats kan det uppstå problem med intersubjektiviteten, dels genom den hermeneutiska inriktningen och dels på grund av den lösa analysmodellen. Genom att vara tydlig med hur undersökningen har genomförts och hur tolkningen gjorts kan dock intersubjektiviteten fortfarande vara förhållandevis hög. Några etiska betänkligheter i samband med undersökningen har jag inte funnit då jag enbart arbetat med textkällor och inte med människor eller något kontroversiellt material.

Angående urvalet av det empiriska materialet till uppsatsen har jag valt att ha ett snävt materialurval. Undersökningen fokuserar på tal hållna av kommissionär Ján Figel och eftersom syftet med uppsatsen är att undersöka den bild kommissionen förmedlar av europeisk identitet anser jag honom vara en tillförlitlig källa. En nackdel med att enbart analysera tal kan vara att jag inte hört talen i verkligheten utan enbart läst manus till dessa, chansen att Figel inte hållit sig till manus vid tidpunkten för talen finns. Jag anser att då fokus ligger på det budskap som kommissionen vill förmedla är det ingen förutsättning att behöva höra talen i verklighet för att kunna uppfatta det budskap som framförs. Det kan även ses som en fördel att enbart läsa manusen till talen då jag verkligen kan fokusera på innehållet utan att blir distraherad av några retoriska knep.

Det optimala materialurvalet för undersökningen hade varit att kunna analysera alla tal som kommissionen och kommissionärerna framfört på ämnet under den aktuella tidsperioden. Men med tanke på den tidsperiod som varit avsatt för uppsatsen anser jag att genom att koncentrera mig på enbart en kommissionär har fått en större chans att få ett intressant materialunderlag. En nackdel med att enbart låta en kommissionär representera kommissionens syn på europeisk identitet kan vara att risken finns att kommissionärens egen bakgrund och värderingar speglar av sig i materialet. Tanken med kommissionärerna är dock att de ska representera hela kommissionen och därmed borde inte kommissionärens egen bakgrund vara ett problem i tolkningen av materialet. Snarare borde det gå att vänta sig att vid användandet av samma frågeställningar kunna dra liknande slutsatser oberoende av vilken kommissionär som analyserats.

Det övriga materialet som använts i uppsatsen anser jag vara pålitliga källor. Både Delantys och Shores böcker refereras det frekvent till i artiklar och böcker om europeisk identitet. Mycket av informationen kring EU:s arbete med europeisk identitet samt Figels tal är hämtad från EU:s officiella hemsida vilket ger materialet en hög trovärdighet.

4. Den historiska bilden av europeisk identitet

4.1 Idén om Europa och dess historiska framväxt

Uppfattningen om Europa som en kulturell gemenskap har främst vuxit fram under den tidigt moderna perioden, renässansen och reformation och framåt. Under antiken fanns det inte några utvecklade idéer om att Europa skulle vara ett tydligt avgränsat geografiskt eller kulturellt område. Varken det hellenistiska eller romerska riket såg sig som européer trots att de i efterhand fått utgöra grunden till det kulturella arv som idén om Europa står på.²³ Först under medeltiden började tankar om en europeisk identitet växa fram. Då var det i förhållande till islam som spred sig över mellanöstern, norra Afrika och in över den iberiska halvön.²⁴ Hotet från islam hjälpte européerna att skapa en identitet som byggde på etnisk och kulturell homogenitet.²⁵ Det frankiska rikets framfart i Europa, som kulminerade i att Karl den store kröntes till romersk kejsare år 800, var också en bidragande faktor till utvecklingen mot en europeisk civilisation.²⁶ Vi kan konstatera att idén om Europa under medeltiden var tätt sammanflätad med kristendomen och Delanty konstaterar att:

Europa var kristenhetens världsliga identitet, under en lång tid kopplad till det frankiska imperiet. Med hjälp av idén om Europa kunde kristenheten under medeltiden skaffa sig en territoriell enhet som kunde stå emot Österlandet... Kristendomens uppgång i Västerlandet ledde till att Europa och Västerlandet praktiskt taget blev samma sak.²⁷

Bilden av Europa som en kristen enhet och västerlandets civilisation dominerade idén om Europa under en lång tid men i slutet av 1400-talet skedde en förändring i bilden av Europa. I och med upptäckten av Amerika 1492 började en ny era för de europeiska länderna. När Europa började rikta sina blickar utåt världen, över Atlanten och mot Asien, så blev behovet av att identifiera sig gentemot muslimerna sekundärt. Uppdelningen skedde mellan civiliserade och barbarer (vildar), vilket i praktiken innebar att Europa var den civiliserade världen medan resten av världen var ociviliserad.²⁸

Under renässansen och senare under upplysningen kopplades idén om Europa samman med en framstegstanke då den europeiska identiteten baserades på föreställningar om framsteg,

²³ Lee & Bideleux (2009), s.164

²⁴ Delanty (1996), s.42

²⁵ Ibid, s.55

²⁶ Karl den Store, Nationalencyklopedin

²⁷ Delanty (1996), s.49

²⁸ Ibid, s.68

civilisation och kristen frälsning, ett kristen-humanistiskt ideal. Delanty anser renässansen med dess fokus på humanistiska ideal kom att bli en enhetlig världsbild på vilken den europeiska identiteten skulle komma att vila i den moderna epoken. Tron på människan, mänskliga rättigheter, jämlikhet, frihet och demokrati brukar vara värden som anses vara europeiska.²⁹ Lee och Bideleux beskriver utvecklingen under upplysningen på följande sätt:

'Civilisation' began to be constructed as a synonym for "European civilization", thereby elevating 'Europe's values, norms and cultures above "others". These conceptions of civilization were subsequently deployed in support of European overseas "civilising missions" and cultural, military, territorial and economic imperialism.³⁰

Under 1800-talet då imperialismen regerade och européerna koloniserade stora delar av världen använde de sig av en identitet som genom att hänvisa till religiösa och moraliska skäl skulle rättfärdigade deras beteende gentemot resten av världen. Kristendomen och dess moraliska värden blev den mest framträdande delen av den europeiska identiteten. Den europeiska identiteten konstruerades under 1800-talet mot de ociviliserade folken i kolonierna och det blev viktigt att kunna skilja dessa folk från européerna. Det ledde till att den europeiska identiteten under 1800-talet fick en stark raskaraktär.³¹

Delanty konstaterar att rasism var en viktig beståndsdel i den europeiska identiteten under 1800-talet och det höll i sig in på 1900-talet. Kulmen kom under mellankrigstiden då fascismen växte fram med en idé om en enad europeisk civilisation och idén om Europa fick en ny form grundad i fascismen. Antisemitismen växte sig starkare och judarna fick i fascistisk, och senare även i nazistisk, propaganda spela rollen av den Andre. Adolf Hitler hänvisade ofta till det europeiska och den europeiska civilisationen i sina tal. Efter andra världskrigets slut skedde en uppdelning mellan väst och öst i Europa. Idén om Europa levde vidare och tog ny form i den nystartade Europeiska kol- och stålgemenskapen.³²

4.2 Sammanfattning och teoriansknytning

Idén om Europa har varierat genom tiderna och därmed har även den europeiska identiteten sett olika ut under olika tidsperioder. Att tala om en tydlig europeisk identitet som har vuxit

²⁹ Delanty (1996), s.95-99

³⁰ Lee & Bideleux (2009), s.165

³¹ Delanty (1996), s.132ff

³² Ibid, s.154

fram genom historien blir därmed svårt. Dock går det att finna vissa begrepp och värden som återkommer i talet om europeisk identitet.

Kristendomen har alltid spelat en stor roll i idén om Europa och den europeiska identitetens ursprung kommer från en identitet som kristen. Manuel Castells anger religiös fundamentalism vara en av grunder till uppkomsten av en gemensam identitet och i Europas fall är det tydligt att kristendomen varit drivande i skapandet av en europeisk identitet.³³ Under Medeltiden var det kristendomen som låg till grund för den, förvisso svaga, europeiska gemenskapen som fanns vid den tiden. Från medeltiden fram till reformationen och upplysningen var kristendomen den mest framträdande delen av europeisk identitet men efter upplysningen så präglas synen av europeisk identitet alltmer av andra humanistiska värden. Kristendomen förblev dock en stor del av den europeiska identitet då även de humanistiska värdena kan sägas ha sitt ursprung i kristendomen. Under 1800-talets imperialism blev kristendomen återigen det som främst förknippades med en europeisk identitet. Kristendomen har spelat en avgörande roll för utvecklandet av europeisk identitet. Ju mer sekulariserat samhället blir desto svårare blir det dock att länka den europeiska identiteten till kristendomen. I sin artikel konstaterar Lee & Bideleux att det kan bli problematiskt att identifiera Europa genom att beskriva det som en kristen gemenskap då Europa idag är ett sekulariserat samhälle där religion inte längre har en lika framträdande roll som den haft tidigare i historien.³⁴

Under upplysningen blev det nya humanistiska värden och ideal som tog en central plats i idén om Europa. Jämlikhet, mänskliga rättigheter, frihet och demokrati blev värden som kopplades samman med den europeiska identiteten. Moraliska och humana värden som de ovan nämnda betraktas dock ofta som universalistiska och inte några som kanske kan påstås vara mer europeiska.³⁵ Men genom historien har de tillskrivits rollen som europeiska och därför anser jag att det går att se dem som ett uttryck för den europeiska identiteten efter upplysningen. Respekt för mänskliga rättigheter, frihet och demokrati är värden som återkommer i beskrivningar av europeisk identitet fram till idag.

Den europeiska identiteten har tagit sig olika former under historiens gång. Att identifiera Europa utifrån en jämförelse mot något/någon utomstående är genom historien det vanligaste

³³ Castells (1998), s.26

³⁴ Lee & Bideleux (2009), s.166

³⁵ Ifversen (2002), s.11f

sättet att definiera vad Europa är för något. Den europeiska identiteten har i stort sett vuxit fram på liknande sätt som en motståndsideitet under många tidsperioder. Den har varit som starkast när det har funnits behov av att definiera sig emot något uppfattat hot från omvärlden. Dessa hot har tagit sig olika uttryck: islam, den "ociviliserade" världen, judar, turkar och kommunister har fått tjäna som Europas Andra genom tiderna. Motståndsideiteter brukar vanligen växa fram som en reaktion mot förtryck eller motstånd mot makten i samhället.³⁶ I Europas fall är det snarare reaktioner mot maktfaktorer utanför den egna sfären än motsättningar inom den egna gemenskapen som har gett upphov till en gemensam identitet. Eftersom det alltid funnits nationella skillnader att ta hänsyn till i Europa har det krävts någon yttre omständighet att förenas kring för att kunna sätta de "inhemska" skillnaderna åt sidan. På så sätt har det funnits utrymme för en europeisk identitet att utvecklas vid sidan av de nationella.

³⁶ Castells (1998), s.23

5. Europeiska Unionen och den europeiska identiteten

5.1 Framväxten av europeisk identitet inom EU

När den första föregångaren till dagens Europeiska Union, Europeiska stål- och kolgemenskapen bildades 1951 var det ett försök att skapa varaktig fred på den europeiska kontinenten efter de båda världskrigen.³⁷ Gemenskapen byggde på ekonomisk och politisk integration och den kulturella biten fick stå i bakgrunden när det europeiska samarbetet inleddes.³⁸ En lång tid framöver var detta praxis i det europeiska samarbetet, ofta var den allmänna åsikten att den kulturella integrationen skulle följa på den ekonomiska och politiska.³⁹

Utvecklingen gick dock inte i den riktningen och under den ekonomiska krisen på 1970-talet och senare under 1980-talet började tankar om betydelsen av en europeisk identitet/kulturell gemenskap få en mer central plats i EU-samarbetet. 1973 signerade de nio medlemsländernas utrikesministrar *Deklarationen om europeisk identitet* vid ett möte i Köpenhamn.⁴⁰ Deklarationen strävade främst efter att definiera gemenskapens roll i externa relationer och representerade en politisk identitet snarare än en kulturell.⁴¹

EU ville få medborgarna mer medvetna om sitt gemensamma kulturella arv och genom att försöka skapa en stark europeisk identitet hoppades man kunna uppnå det. Genom att främja kommunikation och kulturell gemenskap skulle en gemensam grund för medlemsländerna att stå på kunna skapas. Tindemans *Report on European Union* från 1975 var en fortsättning i samma spår och betonade betydelsen av att få medborgarna att känna sig mer delaktiga i det europeiska samarbetet och rapportens författare menade att det var en förutsättning för att en europeisk union skulle vara möjlig.⁴²

Under 1980-talet, under franske kommissionsordförande Delors ledning, så började arbetet med att skapa en europeisk identitet intensifieras. En kampanj på temat ”*A people’s Europe*”

³⁷ Europeiska Unionens historia

³⁸ Staiger (2009), s.5

³⁹ Shore (2000), s.18

⁴⁰ The EU institutions and European Political Cooperation

⁴¹ Kohli (2000), s.120

⁴² Shore (2000), s.44f

startades av Adonnino-kommittén⁴³ 1985 och resulterade i en rad förslag som skulle stärka och marknadsföra den europeiska identiteten. De mest framträdande förändringar som ägde rum i och med kampanjen var introduktionen av en rad symboler som skulle öka känslan av europeisk samhörighet: en flagga, en europahymn, en Europadag och ett europeiskt pass. Flaggan blev blå med en ring av 12 stjärnor på (samma som Europarådet använde sig av), Europadagen bestämdes till 9 maj, vilket var det datum som Robert Schuman presenterade deklARATIONEN som ledde till ESKG, och Beethovens nionde symfoni ”Ode till glädjen” blev utsedd till europahymn. Kommissionen ansåg att symbolerna för det europeiska spelade en nyckelroll i processen att göra européerna medvetna om sin gemensamma identitet.⁴⁴

Idag har flera symboler tillkommit till skaran för att representera det europeiska. EU har ett gemensamt motto (Förenade i mångfalden), ett gemensamt europeiskt körkort introducerades 1996, Schengenavtalet som avskaffat gränskontrollerna för medborgarna inom området har utökats successivt och den gemensamma valutan, euron, började cirkulera i form av sedlar och mynt 2002. Många av de symboler som införts av EU för att representera det europeiska är vanliga symboler för nationell identitet; nationalsång, nationaldag, nationsflagga samt gemensam valuta.⁴⁵

I Maastrichtfördraget, som undertecknades 1992, introducerades ett europeiskt medborgarskap. Med medborgarskapet följde att en rad områden, så som utbildning, kultur, konsumentskydd, folkhälsa blev en del av EU:s jurisdiktion.⁴⁶ I fördraget fördjupades det kulturella samarbetet genom införandet av artikel 128 (nuvarande artikel 151) som lyder: “The Community shall contribute to the flowering of the cultures of the Member States while respecting their national and regional diversity and at the same time bringing the common heritage to the fore”.⁴⁷ Formuleringen i artikeln passar bra överens med mottot *Förenade i mångfalden* men hur det i praktiken ska gå till att föga samman alla nationella kulturer till en gemensam europeisk är mer problematiskt. Shore menar att kommissionen löser det problemet genom att de ser på de olika kulturella egenskaperna som delar i en stor europeisk kultur. Genom att nationella kulturikoner, så som Shakespeare, Rembrandt eller Beethoven,

⁴³ Adonnino-kommittén var en ad hoc-kommitté som tillsatts av europeiska rådet för att starta kampanjen ”A people’s Europe”. Kommittén leddes av den italienske juristen Pietro Adonnino. Kommitténs arbete hade fått order om att utgå från skrivningen i Romfördragets inledning resp. Tindemansrapporten. Adonnino-kommittén lade fram sin slutgiltiga rapport inför rådet i juni 1985.

⁴⁴ Shore (2000) s.50ff

⁴⁵ Europa på tolv lektioner

⁴⁶ Shore (2000), s.53

⁴⁷ Maastrichtfördraget, artikel. 128

omformas till europeiska ikoner konstruerar kommissionen en europeisk kultur som kan vara utgångspunkten för en europeisk identitet.⁴⁸

Kommissionen ville skapa en europeisk identitet som kunde förenas med de övriga identiteter, lokala, nationella och religiösa, som de europeiska medborgarna besitter. Tanken var att forma en supranationell identitet som alla kunde identifiera sig med oavsett nationellt ursprung.⁴⁹ Shore menar i boken *Building Europe* att kommissionen, genom sitt sätt att se på identitetskonstruktion och de budskap de ger angående kultur och identitet är motsägelsefulla.

The Commission's message about culture and identity is therefore contradictory: European culture and identity already exist in the 'collective conscience of its peoples', but bureaucratic intervention is nevertheless needed to 'defend' it from assault and to make Europeans 'more aware' of their cultural identity.⁵⁰

Kommission hänvisar till det gemensamma kulturarvet och det gemensamt europeiska som förenar unionens folk. Å andra sidan anser de att medborgarna inte är medvetna om sin gemensamma identitet och därför behöver den förstärkas och struktureras från EU-håll.⁵¹

Ett steg i att öka den europeiska integrationen har varit att ge utbildning en europeisk dimension. För kommissionen är det en viktig fråga och det har tagits initiativ för att lära ut en mer sammanhållen bild av den europeiska historien i skolan snarare än att berätta om historien ur ett nationellt perspektiv.⁵² De böcker som till följd av detta har skrivits och som behandlar historien ur ett europeiskt perspektiv ger enligt Shore ingen korrekt bild av historien:

The result is that European identity is portrayed as a kind of moral success story: the end product of a progressive ascent through history – albeit a highly selective history – from ancient Greece and Rome, to the spread of Christianity, the Renaissance and the scientific revolution, the Age of reason, the Enlightenment, the French Revolution and the triumph of liberal democracy. These key episodes thus become palimpsests for an essential European cultural community: a 'core Europe' whose common bonds lie in its shared heritage, moral ascendancy and cultural continuity.⁵³

⁴⁸ Shore (2000), s.52-54

⁴⁹ Ibid, s.51

⁵⁰ Ibid, s.52

⁵¹ Ibid, s.25

⁵² Ibid, s.55

⁵³ Ibid, s.57

EU har ett flertal utbytes- och fortbildningsprogram för ungdomar och vuxna: Erasmus, Socrates och Leonardo är några av de största programmen, som ska öka på känslan av gemenskap mellan unionens medborgare. Programmen riktar sig främst till ungdomar och syftet från kommissionens håll är att det ska ge ungdomarna en europeisk dimension i sin utbildning och leda till en ökad europeisk identitet.⁵⁴

5.2 Sammanfattning och teoriansknytning

EU har sedan starten 1951 gått från att vara ett rent ekonomiskt och politiskt samarbete till att bli en gemenskap som strävar efter att förena sina medborgare även på ett kulturellt plan. Initiativet att skapa en europeisk, kulturell gemenskap har främst kommit från kommissionen. EU-politiker vill beskriva EU som en gemenskap baserad på värden och det är dessa värden som utgör grunden för den europeiska identiteten.⁵⁵ Den europeiska identiteten har skapats ur ett top-down perspektiv, det är EU som har varit drivande i identitetskonstruerandet och inte dess medborgare. Den europeiska identitet som förmedlas från EU passar olika bra in på de modeller av europeisk identitetskonstruktion som Delanty ställer upp.

En gemensam identitet som är baserad på moraliska värden, vilket modellen moralisk universalism förespråkar, är en syn på europeisk identitet som ofta förmedlas från EU. Eftersom det är en thin-identitet som bygger mer på det gemensamma än det som är exkluderande går den också att förena med nationella/regionala identiteter. Det passar in i EU:s syn på identitet då unionen vill konstruera en europeisk identitet som är övernationell och kan kombineras med och komplettera övriga identiteter.⁵⁶ Eftersom EU inte kan bygga sin identitet på ett gemensamt språk, etnicitet eller nationella gränser så måste de hitta egenskaper att knyta den europeiska identiteten till och då har moraliska värden som mänskliga rättigheter, frihet och demokrati fått en framträdande roll.⁵⁷ I Maastrichtfördragets artikel 6 står att ”The Union is founded on the principles of liberty, democracy, respect for human rights and fundamental freedoms, and the rule of law, principles which are common to the Member States”.⁵⁸ Olli Rehn, tidigare kommissionär med ansvarig för utvidgning, sade i ett tal 2005 att det är värderingar som definierar Europa som ett politiskt projekt. Värderingar

⁵⁴ European Commission - education

⁵⁵ Ifversen (2002), s.12

⁵⁶ Shore (2000),s.51

⁵⁷ Lee & Bideleux (2009), s.168

⁵⁸ Maastrichtfördraget, artikel 6

som han nämnde som europeiska var frihet, demokrati, rättstat, mänskliga rättigheter, tolerans och solidaritet.⁵⁹ Artikel 6 i Maastrichtfördraget och Rehns uttalande är ett tydligt exempel på vilka värden som EU knyter till den europeiska identiteten.

Att det skulle finnas ett gemensamt kulturellt arv som ligger till grund för en europeisk identitet är en uppfattning som förespråkas av kommissionen och som stämmer överens med modellen om en europeisk identitet baserad på kulturell partikularism. Den gemensamma historien och kulturen blir källa till mening, resultatet blir bildandet av en thick-identitet med grund i den europeiska ”finkulturen”. Kommissionens bild av det gemensamma kulturarvet präglas av kultur som uppstått i västra Europa: antikens Rom, renässansen och upplysningen ses som ursprunget den gemensamma kulturen. Det kan skapa vissa problem då EU:s motto *Förenade i mångfald* visar på en strävan att förena de olika kulturerna som finns i Europa och därför kan det vara problematiskt att tala om ett gemensamt kulturarv. Kommissionen väljer en historiebild som kanske inte riktigt passar in på hur verkligheten ser ut. Men trots svårigheterna att kunna formulera hur det gemensamma arvet ser ut så är det en viktig del i kommissionens konstruktion av den europeiska identiteten.

Modellen som grundar sig på en europeisk postnationell universalism passar lite sämre in på vilken bild av europeisk identitet som förmedlas från kommissionen. Den postnationella universalismen utgår mer från institutionella uttryck, juridiska och politiska normer. Modellen bygger mycket kring konstitutionen som uttryck för identitet och anser inte kulturen vara en grund för identitet. Från kommissionens sida går det snarare se en strävan efter att tona ner en europeisk identitet baserad på politik och juridik för att istället fokusera på vad medborgarna anses ha gemensamt på ett kulturellt och socialt plan.

Den fjärde modellen som bygger på en pragmatisk syn på identitet fokuserar just på de kulturella och sociala uttrycken som förenar de europeiska medborgarna. Modellen förespråkar en identitet konstruerad på symboliska handlingar snarare än moraliska värden passar ganska bra in på den identitetskonstruktion som sker från kommissionens sida. Unionen har introducerat en rad olika symboler, till exempel en flagga, Europadagen, ett europeiskt pass och unionsmedborgarskapet med tanken att dessa ska öka den europeiska gemenskapen. Ju mer dessa symboler är synliga och används i medborgarnas vardagsliv, desto mer hjälper de till att främja och stärka den europeiska identiteten.

⁵⁹ Rehn, *Finns det någon borte gräns för EU?* (2005)

Delantys kosmopolitiska modell kan användas för att beskriva delar av den identitetsbild som förmedlas från kommissionen. Den kosmopolitiska modellen ser på den europeiska identiteten som en pågående process och inte något som existerar i en fast form. Även kommissionen ser på europeisk identitet som något som utvecklas och tar sig nya former. Men den syn på kulturarvet som modellen står för stämmer inte så bra överens med den bild som kommissionen förmedlar. Som nämnts tidigare hänvisar kommissionen ofta till ett gemensamt kulturarv som en grund för den europeiska identiteten, medan en kosmopolitisk syn på kulturen skulle fokusera på de skillnader och trauman som uppstått på grund av religiösa, nationella och klassbaserade konflikter. Kommissionen försöker skapa en gemensam kulturgrund baserat på ett europeiskt arv som inte fokuserar på tidigare konflikter utan på vad som kan förena de europeiska medborgarna på ett kulturellt plan.

6. Europeisk identitet inom ramen för DG för utbildning och kultur

Inom kommissionen så är det *Generaldirektoratet (DG) för utbildning och kultur* som främst behandlar de områden som rör europeisk identitet. När kommissionen lade fram sin agenda för kulturarbete 2007 beskrev de kulturens roll på följande sätt:

Kulturen är central för människans utveckling och civilisation. Kultur är det som får människor att hoppas och att drömma, genom att stimulera våra sinnen och ge oss nya sätt att se på verkligheten. Det är kultur som sammanför människor, genom att mana till dialog och väcka lidelser på ett sätt som snarare enar än skiljer åt. Kultur bör ses som en samling distinkta andliga och materiella särdrag som kännetecknar ett samhälle eller en samhällsgrupp. Kultur omfattar litteratur och konst lika väl som levnadssätt, värdesystem, traditioner och trosuppfattningar.⁶⁰

Generaldirektoratet har sex huvudsakliga underavdelningar i form av utbildning (och livslångt lärande), medborgarskap, flerspråkighet, ungdom, kultur och sport. Alla dessa underavdelningar hjälper till att främja tanken om en europeisk identitet men allra tydligast blir detta i de olika programmen för medborgarskap respektive kultur.

6.1 Europa för medborgarna

Programmet *Europa för medborgarna* har prioriteringar som huvudsakligen inkluderar att uppmuntra medborgarna att bli mer involverade i integrationsprocessen, stärka dem till att utveckla en känsla av europeisk identitet och förbättra förståelsen mellan européer. Mer konkret är programmets prioriteringsområden följande: främja deltagande och demokrati på EU-nivå, unionens framtid och dess basvärden, interkulturell dialog, anställning, social sammanhållning och hållbar utveckling samt att höja medvetenheten av den samhälleliga inverkan EU:s policy har. Programmet består av fyra olika delprojekt: Aktiva medborgare för Europa, Aktivt civilsamhälle i Europa, Tillsammans för Europa samt Aktivt europeiskt minne. Alla dessa delprojekt jobbar för att öka förståelsen mellan EU:s medborgare och skapa en europeisk gemenskap som främjar den europeiska identiteten. Kommissionen vill göra medborgarna mer delaktiga i frågor som rör EU och Europa och öka förståelsen för hur unionen fungerar. Kommissionen vill också uppmuntra organisationer och föreningar att

⁶⁰ Meddelande från kommission till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén. - Meddelande om en europeisk agenda för en kultur i en alltmer globaliserad värld, s.2

arbeta tillsammans på en europeisk nivå och på så sätt skapa debatt, reflektion och aktion kring det gemensamt europeiska.⁶¹

6.2 Agendan för Kultur

Agendan för kulturarbetet i EU för åren 2007-2013 grundar sig på tre olika mål: öka mobiliteten över gränserna för arbetare inom kultursektorn, uppmuntra transnationellt utbyte av kulturell och artistisk produktion och öka den interkulturella dialogen. Kommissionen vill även uppmuntra kulturell mångfald och interkulturell dialog, få medborgarna att se kultur som en katalysator för kreativitet och uppmuntra kulturen att vara en nyckelkomponent i EU:s internationella relationer. Inom ramarna för kultur återfinns programmen för Europeiska kulturhuvudstaden, Europeiska året för interkulturell dialog, olika europeiska priser för kulturarv, arkitektur, musik och litteratur.⁶² Det mesta ansvaret på kulturområdet, lagar, stöd och regleringar, ligger fortfarande på medlemsstaterna och kommissionen beskriver att EU:s roll på området är att stödja och komplettera medlemsstaternas insatser genom att respektera deras mångfald och främja utbyten, dialog och ömsesidig förståelse.⁶³

6.3 Genomgång och analys av Figels tal

I detta avsnitt kommer bilden av den europeiska identiteten som förmedlas genom Figels tal klargöras och analyseras utifrån de teoretiska modeller som ställts upp tidigare. Bilden av europeisk identitet i Figels tal är mångfacetterad och på sina ställen motsägelsefull. Figel redogör i ett av sina tal hur man borde se på identitetskonstruktionen och vilken roll identiteten spelar för individen:

Identity should be understood as complementarity with others instead of any exclusivity. On one side it speaks about our originality and this is an important recognition of diversity. But on the other side, we all are equal in dignity. This understanding of identity invites us to know who we are and who the others are. It was Paul Ricoeur, the French philosopher and theologian, who said: "La chemin plus court de moi à moi, c'est l'autre". The correct understanding of identity and human dignity is very important whether it concerns regional, local, national identity, or our common, universal identity as a human family.⁶⁴

⁶¹ European Commission - citizenship

⁶² European Commission - culture

⁶³ Meddelande från kommission till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén. - Meddelande om en europeisk agenda för en alltmer globaliserad värld, s.4

⁶⁴ Tal 08

Figel tycker inte att den europeiska identiteten borde byggas upp på skillnader mellan ”vi och dom”. Istället betonar Figel att den europeiska identiteten borde byggas på det gemensamma och inte det som skiljer människor åt. Figel talar 2006 om att EU under de nästan 50 år som gått sedan Romfördraget undertecknades lyckats bra med att till exempelvis utveckla den gemensamma marknaden, valutasamarbetet och jordbrukspolitiken men att det har fått konsekvenser på andra områden.⁶⁵

However, the spectacular success of these policies has come at a price. Other, equally important tasks have lagged behind. I'm thinking of 'softer' areas, but more fundamental to the heart and soul of each of us, such as developing a true European identity... For half a century, Europe has appealed to the mind; now it should strive to appeal to the heart as well. For half a century, we have tried to make Europe; now we should strive to make real Europeans.⁶⁶

I talet, som hölls på Institute For European Affairs (INEA) konferens i Oslo 2006, tackar han INEA för deras arbete med att sprida de positiva konsekvenserna av den europeiska historiska integrationsprocessen. Figel menar att på grund av de initiativ och medborgarrörelser som tas i det civila samhället så kommer slutligen en generation sanna européer att födas. Figel talar här inte enbart om att skapa ett enat Europa utan även att det europeiska samarbetet ska leda till att skapa riktiga européer och en europeisk identitet.⁶⁷

Synen på Europa som en gemenskap baserad på kulturella och humanistiska värden och inte på geografi, är den som förespråkas av Figel.⁶⁸ Den europeiska kulturen är en stor del i den europeiska identiteten enligt EU och det kulturella arvet anses ligga till grund för de värden som unionen baseras på. Kultur och identitet är förenade med varandra och Figel beskriver det på följande sätt:

Because culture is also to do with identity – with how you think of yourself and your neighbours, those you feel at ease with and those you perhaps don't understand. And what you want to do together within a particular context. From this point of view our European culture was and is substantially inspired by the ancient Greek philosophy and the roman law of nations, by religious traditions and heritage, by the humanist inheritance of the enlightenment.⁶⁹

⁶⁵ Tal 06:5

⁶⁶ Tal 06:5

⁶⁷ Tal 06:5

⁶⁸ Tal 06:4

⁶⁹ Tal 06:2

Att beskriva idén om Europa och den europeiska identiteten som ett arv från antikens grekland och romarriket samt upplysningens humanistiska ideal går igen i Figels tal. Han nämner även att Europa var ursprunget för demokrati, internationell lag, teater och det civila samhället.⁷⁰ Figel betonar ofta kulturens roll för Europas utveckling till en gemenskap som är något mer än enbart politisk eller ekonomisk. Han menar att kulturen alltid har varit en central del i den europeiska integrationsprocessen och att Europa inte skulle vara det Europa vi lever i idag om det inte vore för kulturen.⁷¹ Det gemensamma kulturella arvet bidrar till att få Europas medborgare att känna tillhörighet till de lokala, nationella och europeiska samhällena. Figel nämner att initiativet som tagits för att introducera en europeisk kulturarvsmärkning sannolikt kommer att bidra till att stärka den europeiska identiteten och det gemensamma kulturella rummet i Europa.⁷² Att stärka den europeiska identiteten är en uppgift som kräver åtgärder på flera plan och Figel skriver att:

We need to feel that Europe is integrating in symbolic, non-material domains. Through art, literature, and cinema we can share in a European identity and get a clearer sense that we belong to Europe. Material which artists and intellectuals work with is intimately linked to the European project. They build upon our common heritage and, at the same time, they give voice to the dazzling diversity of our traditions and histories. But this is old hat; for many centuries Europe's artists and intellectuals have considered the whole continent as their natural playground.⁷³

Att framhäva historiska kulturella ikoner, till exempel konstnärer, författare och musiker som europeiska är enligt Figel ett allmänt accepterat sätt att tala om europeisk kultur. Ju längre bak i tiden man går för att hitta dessa ikoner desto bättre, för ju äldre förebilderna är desto mindre kontroversiella anses de vara. Men samtidigt menar Figel att enbart en tillbakablick i historien skulle det leda till att den europeiska kulturen endast bygger på tillbakablickande och att man även måste hitta gemensam kultur som är mer nutida.⁷⁴ En europeisk kultur bygger på de nationella kulturer som finns i Europa och bidrar till att skapa den kulturella mångfald som råder i dagens samhälle.

EU:s motto *Förenade i mångfald* anses utgöra en grundtanke i konstruktionen av den europeiska identiteten. Den mångfald av kulturer, språk och etniciteter som finns bland EU:s

⁷⁰ Tal 06:4

⁷¹ Tal 08

⁷² Tal 09

⁷³ Tal 07:5

⁷⁴ Tal 06:2

medborgare ska bevaras och dessa olika egenskaper infogas i den europeiska identiteten.⁷⁵ Figel menar att EU:s viktigaste utmaning är att handskas med mångfalden om kommissionen menar allvar med att ge Europa en själ.⁷⁶ Han menar arbetet med mångfalden är en pågående process och talar om att:

Europeans will always be busy getting to know each other because the Union is not—and will never be—about erasing the differences between its countries and peoples. Recognising and respecting cultural diversity lies at the foundation of our common idea of Europe.⁷⁷

Respekten för den kulturella mångfald som existerar inom Europa betonas i flera av Figels tal och han beskriver det som att Europa är en gemenskap som inte påtvingar sina medborgare en viss kultur eller värden utan de erbjuds olika möjligheter. Vill ett land ta del av gemenskapen finns möjligheten att ansluta, förutsatt att det lever upp till vissa kriterier, men vill ett land lämna gemenskapen så får de göra det.⁷⁸ Figel menar att respekten för den kulturella mångfalden bland annat tar sig uttryck i unionens sätt att hantera den språkliga mångfalden som existerar.

Talking about diversity, let me share with you some thoughts about languages, which are very dear to me because I believe they form the basis of our identity and are fundamental for intercultural dialogue. Languages are perhaps the clearest sign of our respect for diversity; and the multilingual nature of our institutions is the clearest sign of our respect for diversity.⁷⁹

EU:s 27 medlemsländer representerar 23 språk som alla har status som officiella språk i unionen vilket Figel inte tycker borde ses som något problem. Snarare anser han det vara en bra bild av hur gemenskapen verkligen ser ut. Figel skriver att ”a union of 27 countries is more European”.⁸⁰ Med tanke på hur många medborgare EU representerar leder det till en kulturell mångfald vilket Figel anser vara en styrka i byggandet av den europeiska identiteten snarare än en nackdel.⁸¹ Han menar att Europa aldrig har varit enhetligt kulturellt eller religiöst och att den mångfald som finns därför inte borde ses som ett problem utan som det som karaktäriserar Europa.⁸² Anledningen till att EU har blivit en unik geopolitisk

⁷⁵ Tal 07:2

⁷⁶ Tal 06:5

⁷⁷ Tal 06:3

⁷⁸ Tal 08

⁷⁹ Tal 07:4

⁸⁰ Tal 07:4

⁸¹ Tal 06:4

⁸² Tal 07:4, tal 08

organisation är enligt Figel på grund av att unionen är en gemenskap uppbyggd på en värdegrund med respekt för kulturell mångfald.⁸³

Förutom den kulturella gemenskapen brukar den europeiska identiteten anses ha en grund i gemensamma värden och Figel konstaterar att:

Despite Europe's cultural diversity – and that is something to celebrate and enjoy, by the way – what is remarkable is the way our different nations' paths have converged on a way of life based on values we all share.⁸⁴

I Figels tal går det att urskilja ett antal värden och begrepp som framhävs som en grund för den europeiska identiteten. Figel säger också att det är respekt för våra gemensamma värden som skapar länkar mellan människor i dagens samhälle och inte geografi eller handel.⁸⁵ De värden som Figel exemplifierar som en grund för den europeiska identiteten är mänskliga rättigheter, frihet, solidaritet, rättvisa och ansvarstagande, parlamentarisk demokrati, lagstyre, fri press samt religions- och yttrandefrihet.⁸⁶ Figel menar att EU behöver främja värdena både i sitt beslutsfattande och i vardagligt tal för att stärka den europeiska gemenskapen och därigenom den europeiska identiteten.⁸⁷ Figel konstaterar att dessa värden inte kan påstås vara enbart europeiska eller geografiskt avgränsbara samt att uttryck för dessa värden förändras och utvecklas.

So I would say then, that there are cultural elements that we could broadly recognise as European, but that it is very difficult to define what they might have in common. Rather like an elephant in a way: it's easier to recognise one than to define it.⁸⁸

På grund av dessa värden inte anses vara enbart europeiska kan en europeisk kultur som grundar sig på de värdena inte vara exklusiv eller definiera sig gentemot den Andre.⁸⁹ Figel delar den europeiska identiteten i två dimensioner, en extern och en intern. Den interna dimensionen innehåller strävan efter att förena Europas länder, regioner och folk men fortfarande bevara den mångfald som finns i Europa. Den externa dimensionen handlar om att definiera det europeiska gentemot något annat, att hitta vad som särskiljer européerna från

⁸³ Tal 07:4

⁸⁴ Tal 06:2

⁸⁵ Tal 07:3

⁸⁶ Tal 06:2, tal 06:4, tal 06:1, tal 06:5

⁸⁷ Tal 06:5

⁸⁸ Tal 06:2

⁸⁹ Tal 06:2

exempelvis amerikaner eller asiater. Han anser dock att i båda dessa dimensioner ska det till största mån undvikas att definiera det europeiska enbart i förhållande till något annat.⁹⁰ I Europa måste det föras en interkulturell dialog, dels för att de europeiska medborgarna ska lära känna varandra men också för att det är om man inte känner och har förståelse för andra människor med annan värdegrund eller kultur, som rädsla och oförståelse inför varandra uppstår. Figel menar att ignorans föder intolerans.

En viktig del i den interkulturella dialogen är att involvera en dialog mellan religioner. I Europa är kristendomen, judendom och islam de huvudsakliga religionerna. Figel anser att alla dessa religioner förmedlar positiva, mänskliga värden och tolerans och därför borde troende vara föredömen när det gäller att föra en interkulturell dialog och finna tolerans och förståelse för andra människor.⁹¹ Figel betonar i flera av sina tal religionens betydelse för den europeiska identiteten och menar att religiösa frågor är en stor del i debatten om den europeiska identiteten.⁹² Det faktum att förhållandet mellan religion och stat i är starkare i vissa nationer medan andra nationer är mer sekulariserade, innebär att religion är en oundviklig del av den europeiska identiteten.⁹³ Att grundarna av Europeiska kol- och stålgemenskapen hade en stark religiös övertygelse används för att visa på att religionen alltid spelat en viss roll i det europeiska samarbetet.⁹⁴ Den religion Figel främst hänvisar till är kristendomen och han konstaterar att:

Christianity cannot be disconnected from European history; it forms a substantial part of our cultural heritage and identity. Eurobarometer on social values published in 2005 reported that 52% of Europeans believe in God. Additional 27% relate their beliefs to a spiritual force. Christianity, which became major religion of Europeans in history, is together with other religious and humanist traditions also today a source of many values which Europeans embrace as theirs.⁹⁵

Figel hänvisar till de judiska och kristna rötterna som några av Europas äldsta och viktigaste, och att de oförnekligen representerar ett bidrag till de europeiska värdena.⁹⁶ Men samtidigt som Figel betonar religionens roll i identitetsbyggande påpekar han att byggandet av Europa

⁹⁰ Tal 06:4

⁹¹ Tal 06:5

⁹² Tal 06:6

⁹³ Tal 06:4

⁹⁴ Tal 07:3, tal 06:4

⁹⁵ Tal 07:3

⁹⁶ Tal 06:4

alltid har inneburit en integration av värdegrunder och världsåskådningar som är större än enbart religiösa trossystem.⁹⁷

6.4 Motsättningar och problem

I Figels tal finns det en del uppfattningar som kan uppfattas som motsägelsefulla i synen på den europeiska identiteten. Även en del begrepp kan upplevas som ganska diffusa och svåra att definiera utifrån den kontext som de används i. När man studerar vilka ämnen Figel tar upp i sin respektive tal bör sammanhanget talen hålls i tas i beaktande. Beroende på mottagaren blir innehållet i talen olika och tyngdpunkten i talen ligger på olika saker. Kanske är det anledningen till att det går att finna vissa motsättningar i hans tal.

En motsättning som kan ses i konstruktionen av den europeiska identiteten från kommissionens sida är uppfattningen att den europeiska identiteten byggts dels på fredliga grunder, och dels att den har uppkommit som en nödvändighet på grund av de krig som varit på den europeiska kontinenten. Figel berör båda dessa sidor till grund för europeisk identitetskonstruktionen. Han nämner att samtidigt som demokratin, civilsamhället och folkrätten uppkom i Europa så har även koncentrationsläger, gaskammare och gulags uppkommit och använts under perioder i Europa.⁹⁸ Viljan till europeisk integration har ofta varit som störst efter katastrofer/händelser som gått över de nationella gränserna, till exempel vid krig eller ekonomiska kriser.⁹⁹ Det europeiska samarbetet tog fart på allvar efter andra världskriget, främst för att förhindra möjligheten att ett liknande krig skulle kunna hända i Europa igen. Trots att världskrigen och de ekonomiska kriserna varit de huvudsakligen orsakerna till den europeiska integrationen på 1900-talet så är det bilden av en europeisk identitet som bygger på fredliga värden från antiken, renässansen och upplysningen som ges det huvudsakliga utrymmet i Figels tal.

Skillnaden mellan Europa och EU kan vara svår att greppa i Figels tal, han likställer ofta EU med Europa och tvärtom. Europa används i de flesta tal mer frekvent än vad EU gör och Figel gör aldrig någon distinkt skillnad mellan eller definitioner av dessa två begrepp. Om det är ett medvetet drag från Figels sida för att sudda ut skillnaderna mellan EU och Europa eller om kommissionen helt enkelt anser EU vara Europa. I ett av sina tal säger Figel att man i ett halvt

⁹⁷ Tal 06:6

⁹⁸ Tal 06:4

⁹⁹ Tal 08

sekel har försökt att skapa Europa, EU har på något sätt skapat Europa medan han samtidigt talar flitigt om det europeiska arvet.¹⁰⁰ Synen på Europa klargörs till viss del i följande citat:

Europe is a community of people whose cultures and values are not imposed, but proposed. Europe is not in a position of imposing solutions, Europe offers them. Those who want to participate and join should be allowed to join under certain criteria; those who want to leave may leave.¹⁰¹

När Figel här talar om att länder kan gå med i respektive gå ur Europa får jag intrycket av att Europa i det här fallet borde tolkas som en synonym för EU.

En potentiell motsättning är även den mellan det gemensamma kulturarvet de europeiska medborgarna sägs ha och den kulturella mångfald som existerar i dagens EU. Främst på grund av att det gemensamma kulturarvet härstammar ifrån västra Europa medan många av de nya medlemsländerna i EU kommer ifrån den östra delen av Europa. I och med utvidgningen av unionen som skett under 2000-talet har unionens kulturella mångfald ökat betydligt och därmed blir det alltmer problematiskt att hänvisa till ett gemensamt kulturarv som speglar hela unionen. Figel menar dock att det går att kombinera dessa två synsätt på europeisk kultur. Samtidigt som det kulturella arvet ger en värdegrund att stå på, är det den kulturella mångfalden som ska ligga till grund för den europeiska identiteten idag. Det går inte att finna en kulturell enhet bland alla Europas medborgare men det är inte heller vad som bör strävas efter enligt Figel:

In the quest for Europe's identity, we will never have to reach a crossroads where we have to decide to take either the right or the left. Europe will always be a pluralist community and one that evolves dynamically over time.¹⁰²

Den pluralistiska synen på Europa speglar av sig även när det gäller religionen i Figels tal. Kristendomen är den religion som blir tillskriven den största betydelsen för den europeiska identiteten och Figel menar att det inte går att bortse från den betydelse kristendomen haft för den europeiska identiteten.¹⁰³ Kristendomen har haft en roll i konstruktionen av den europeiska identiteten inom det europeiska samarbetet sedan starten på 1950-talet, vilket Figel belyser i sina tal då han talar om grundarna och deras religiösa övertygelse som en grund för

¹⁰⁰ Tal 06:5

¹⁰¹ Tal 08

¹⁰² Tal 06:4

¹⁰³ Tal 07:3

det europeiska samarbetet.¹⁰⁴ Men dagens Europa är till stor utsträckning ett sekulariserat samhälle och religionen spelar inte längre en lika stor roll i samhället som tidigare under historien. Ju mer sekulariserat samhället blir desto svårare är det att hänvisa till kristendomen som en del av den europeiska identiteten.¹⁰⁵ Kristendomen är inte den enda religion som Figel benämner som europeisk i sina tal utan han betonar det faktum att det finns en mångfald i Europa även på det religiösa planet. Främst judendom och islam tas upp som övriga inflytelserika religioner över den europeiska identitetens utveckling men kommer inte i närheten av den betydelse som kristendomen anses ha för den europeiska identiteten.

6.5 Sammanfattning

Den bild av europeisk identitet som Figel förmedlar i sina tal stämmer ganska väl överens med den europeiska identitet som kommissionen har försökt att konstruera tidigare i unionens historia. Figel bygger vidare på tanken om en europeisk identitet som grundas på gemensamma värden, kristna värderingar, ett gemensamt kulturarv samt respekt för den kulturella mångfald som existerar. Figel betonar att kommissionen strävar efter att ge den kulturella delen av samarbetet en högre prioritering inom unionen än tidigare vilket stämmer väl överens med hur det kulturella samarbetet inom unionen getts alltmer utrymme. Tanken om att den europeiska identiteten är något som måste skapas och förstärkas ifrån EU-håll kommer upp, både historiskt hos kommissionen och i Figels tal. Både tanken om det gemensamma kulturarvet och respekten för den kulturella mångfald som finns i Europa tas upp som avgörande faktorer i stärkandet av den europeiska identiteten. Den motsättning som går att finna i Figels tal mellan tanken om ett gemensamt kulturarv och respekten för kulturell mångfald finns också representerade i kommissionens syn på europeisk identitet sedan tidigare. Att hitta balansen mellan betydelsen av ett gemensamt kulturarv respektive den kulturella mångfald som existerar inom dagens EU är en utmaning för kommissionen.

I Figels tal får religionen en mer framträdande betydelse än vad den fått historiskt sett ifrån kommissionen. Det kan bero på att en del av Figels tal har ägt rum på kyrkliga konferenser eller hållits inför olika religiösa samfund, där syftet varit att diskutera religionens inverkan på den europeiska identiteten. Dock betonas kristendomens roll för den europeiska identiteten

¹⁰⁴ Tal 07:3

¹⁰⁵ Lee & Bideleux (2009), s.166

även från kommissionens håll tidigare men det framgår mer explicit från Figels tal just hur betydelsefull den rollen anses ha varit genom historien.

6.6 Teorianknytning

Den bild av europeisk identitet som Figel ger i sina tal är bred och på vissa plan motsägelsefull. Genom att analysera talen utifrån hur väl budskapet som förmedlas stämmer överens med de olika modellerna av europeisk identitet kan man se hur bilden av identiteten gestaltar sig. Den bild av europeisk identitet som framstår genom Figels tal stämmer bra in på den modell av europeisk identitet som bygger moralisk universalism. Figel tar i sina tal upp att några av de huvudsakliga värden som den europeiska identiteten bygger på är respekt för mänskliga rättigheter, fred, demokrati och frihet. Han tar också upp problemet med att dessa värden inte kan anses vara enbart europeiska utan att det är universella värden.¹⁰⁶ Det faktum att modellen bygger på en thin-identitet som går att kombinera med de nationella identiteterna är överensstämmande med den syn på identitetens roll som EU har. Den europeiska identiteten ska vara ett komplement till övriga identiteter. Modellen bygger till stor del på de gemensamma värdena och har i övrigt ett litet kulturellt och politiskt innehåll vilket inte kan sägas stämma överens med den bild som kommissionen förmedlar av den europeiska identiteten. Snarare ges den gemensamma identiteten ett stort kulturellt innehåll från kommissionens sida då kultur och identitet anses höra samman.

Att den europeiska identiteten skulle grundas på ett gemensamt kulturarv är vad modellen kulturell partikularism bygger på och det går att finna tydliga spår i Figels tal som passar in i den tanken. Det hänvisas till ett gemensamt kulturarv som något som förenar Europas folk och ger folket en gemensam historia trots de kulturella skillnader som existerar idag. Det gemensamma kulturarvet skulle härstamma från antikens Grekland och Rom, renässansen och upplysningen. Figel tar också upp just dessa historiska epoker som ursprunget för den europeiska kulturen.¹⁰⁷ Att se på den europeiska kulturen ifrån det perspektivet innebär en syn på det europeiska kulturarvet som något västerländskt. Just att det blir ett västerländskt perspektiv på den gemensamma historien är inte något Figel direkt bemöter i sina tal men samtidigt som han hänvisar till det ovannämnda kulturarvet betonar han också betydelsen av det faktum att Europa är en kulturellt diversifierad världsdelen. Det blir en motsättning i synen

¹⁰⁶ Tal 06:2, tal 06:4, tal 06:1, tal 06:5

¹⁰⁷ Tal 06:2

att se på kultur, dels talas det om ett gemensamt kulturarv och dels betonas den kulturella mångfalden. I ett av sina tal svarar Figel på frågan om det finns en europeisk kultur:

My first instinct is to say: no, there is not just one European culture. At first sight, there is a vast mass of disparate manifestations that are vaguely cultural and loosely European. A mixed bag of customs and popular traditions, great treasures of art and intellectual work. A vast repertoire of dance and music and song. A catalogue of grand palaces, historic sites and quaint villages. A multitude of ways of life and world views.¹⁰⁸

Konstruktionen av europeisk identitet består enligt Figel till stor del av att integrera och arbeta med den mångfald som existerar i dagens Europa.¹⁰⁹ Med tanke på den dubbelhet som finns i frågan om kulturarvets roll, kan kommissionens syn både passa bra och mindre bra in i en europeisk identitet som bygger på kulturell partikularism.

I den kosmopolitiska modellen behandlas kulturproblemet på ett annat sätt, istället för tanken om ett gemensamt kulturarv förespråkas en identitet med grund i de kulturella konflikter som präglat den europeiska historien. Som tidigare nämnts finns även denna syn på den gemensamma kulturen representerad i Figels tal då han talar mycket om kulturell mångfald och de konsekvenser som den har fått för utvecklingen av den europeiska gemenskapen:

Living side-by-side as we have done for centuries, we've had to come to terms with each other. This has had two starkly contrasting effects: Often cultural differences have been the reason—or the pretext—for tensions and wars, including some of the worst atrocities the world has seen. At the same time, we have also learned a great deal from each other, and this has made the peoples of Europe brighter, wiser and stronger.¹¹⁰

Även inom de program och aktioner som startats upp inom DG för utbildning och kultur finns viljan att minnas den europeiska historien. Då även de delar som inte är något att vara stolt över, till exempel förintelsen, för att förhindra möjligheten för att något liknande ska äga rum igen.¹¹¹ Det är i linje med hur den kosmopolitiska synen anser att den europeiska kulturen även borde minnas konflikterna och inte bara det som har förenat Europa genom historien. Den kosmopolitiska identitetsbilden bygger också på att den europeiska identiteten borde ses

¹⁰⁸ Tal 06:2

¹⁰⁹ Tal 06:5, tal 06:3

¹¹⁰ Tal 06:3

¹¹¹ European Commission - citizenship

som ett erkännande av förmågan att se den andre i sig själv och den synen finns också hos Figel om hur den egna identiteten borde byggas upp.¹¹² Den kosmopolitiska modellen har också en social dimension där det sociala kontraktet ges en betydelse i den europeiska identitetskonstruktionen. Den dimensionen finns dock inte att återfinna i Figels tal mer än att han uppmärksammar att de framgångar det europeiska samarbetet nått snarare har varit sociala och ekonomiska än kulturella och politiska.¹¹³ Att identitetsskapande är en dynamisk process och identiteten inte är något fast och statiskt utan något föränderligt är en av grundtankarna i den kosmopolitiska modellen. Även från Figels håll ses den europeiska identiteten som något som är under utveckling snarare än en färdig identitet för de europeiska medborgarna att acceptera.¹¹⁴

Synen på Europa som en gemenskap som bygger på symboliska praktiska handlingar, en pragmatisk syn på Europa, märks inte i Figels tal. Även om det tidigare gått att se att delar av det pragmatiska tänkandet delas av kommissionen historiskt sett, går det inte att utläsa av Figels tal att symboliska handlingar, såsom introducerandet av euron skulle hjälpa till att främja den europeiska identiteten. Inte heller den modell som bygger på postnationell universalism kan påstås passa särskilt bra in på den bild av europeisk identitet som förmedlas genom Figel. Den postnationella universalismen bygger på politiska och juridiska normer och institutioner, till exempel en konstitution, och förespråkar en kulturellt neutral uppfattning vilket det inte går att säga att Figel gör i sina tal. Snarare betonas det kulturella än det politiska och juridiska när grunden till den gemensamma identiteten ska finnas.

Att inrätta symboler (flagga, Europadagen, Europahymn etc.) för att stärka den europeiska gemenskapen är något som kommissionen har jobbat med för att bidra till den europeiska identiteten men som Figel inte behandlar som en källa till identitet i sina tal. Kanske anses symbolerna redan vara så väl etablerade att deras betydelse inte behöver betonas eller anses vara sekundär vid jämförelse med de mer abstrakta symbolerna för europeisk identitet såsom gemensamma värden. Euron brukar tas upp som en symbolisk handling som kan hjälpa till att stärka känslan av europeisk identitet men Figel säger i ett av sina tal tvärtemot att det inte är pengarna man har i fickan som definierar vem man är.¹¹⁵

¹¹² Tal 08

¹¹³ Tal 06:5

¹¹⁴ Tal 06:5

¹¹⁵ Tal 06:1

7. Slutdiskussion och sammanfattning

7.1 Slutdiskussion

Europeisk identitet ses ofta som ett diffust begrepp och det finns mycket tidigare forskning kring ämnet som härstammar från olika akademiska ämnen. Uppsatsens syfte har varit att undersöka den bild av europeisk identitet som kommissionen förmedlar till sina medborgare och till omvärlden, vilka värden som enligt kommissionen representerar den europeiska identiteten. Inom EU är arbetet med att utveckla, stärka och främja den europeiska identiteten en ständigt pågående process och kommissionen arbetar med att försöka förmedla den europeiska identiteten till medborgarna. Genom att skapa en stark europeisk identitet hoppas kommissionen kunna skapa en gemenskap och känsla av tillhörighet bland sina medborgare. Den bild som kommissionen förmedlar av den europeiska identiteten är mångfacetterad och på vissa områden oklar och/eller motsättningsfull men det går att urskilja en idé om vad den gemensamma identiteten representerar. Precis som resten av världen är EU i konstant utveckling, unionen får nya medlemsländer och därmed nya synsätt på vad den europeiska identiteten står för. På grund av detta är det svårt att ge en exakt bild av vad den europeiska identiteten består av eftersom identitetskonstruktionen utvecklas och förändras i takt med att unionen gör det. I kommissionär Figels tal speglas på många sätt den bild av europeisk identitet som kommissionen tidigare förmedlat. Kommissionen har sedan mitten av 1970-talet arbetat mer aktivt med att utveckla en europeisk identitet. Detta bland annat genom införandet gemensamma europeiska symboler och genom sina aktionsprogram under *Generaldirektoratet för utbildning och kultur*.

Genom en analys av Figels tal framträder en bild av europeisk identitet som vilar på vissa gemensamma värden. De huvudsakliga värden som framstår som representativa för den europeiska identiteten är respekt för mänskliga rättigheter, demokrati, kristendom och ett gemensamt kulturarv. Den roll som religionen spelar för den europeiska identiteten är omdebatterad. Europa är inte längre synonymt med kristendomen, fler religioner har fått framträdande roller och de europeiska samhällena har blivit mer sekulariserade än tidigare. Trots detta ges kristendomen så pass stort utrymme i talet om europeisk identitet från kommissionen att jag anser att kristna värderingar är ett bärande värde i kommissionens bild av europeiska identitet. En motsättning som står att finna i den bild som kommissionen förmedlar av europeisk identiteten är den mellan det gemensamma kulturarvet och respekten

för kulturell mångfald. Exakt vad det gemensamma kulturarvet består av definieras inte av kommissionen mer än att de anser arvet härstamma huvudsakligen från antiken, renässansen och upplysningen. Det gemensamma kulturarvet kan ses som enbart ett västerländskt arv och med tanke på den kulturella mångfald som existerar i dagens EU krävs det att kommissionen hittar ett sätt att förena dessa två synsätt och deras betydelse för den europeiska identiteten.

Jag tror att omvandlingen som EU genomgår från att ha varit en union av länder från västra Europa till att bli en unionen bestående av 27 länder från alla delar av Europa ställer nya krav på konstruktionen av europeisk identitet. Det går inte längre att hänvisa lika frekvent till ett gemensamt kulturarv då det kulturella arvet ser väldigt olika ut i olika delar av Europa. I samband med debatten kring Turkiets medlemskap i EU har också debatten kring den europeiska identiteten tagit ny fart. Den europeiska identiteten måste vara så pass bred att det går att identifiera sig med den oberoende av religiöst, etniskt eller nationellt ursprung.

Det vore intressant att vidare kunna gå djupare in på vilka värden av europeisk identitet som kommissionen förmedlar. Genom att analysera material från kommissionen och alla dess kommissionärer skulle en bredare bild av den europeiska identiteten från kommissionens håll kunna ges. Även jämförelser mellan det som sägs i kommissionärernas tal och det som står i övriga officiella dokument, så som fördrag och olika handlingsprogram, skulle kunna ge undersökningen ytterligare en dimension.

7.2 Sammanfattning

Tanken om att det finns en europeisk identitet som förenar de europeiska medborgarna är en idé som går tillbaka långt i historien. Vad den europeiska identiteten representerar för värden har dock varierat genom historien och debatten kring europeisk identitet är i hög grad aktuell i dagens forskarsamhälle. Det pågår forskning kring ämnet ur en mängd olika perspektiv och teoribildningar. Inom EU har kommissionen arbetat aktivt för främjandet av en europeisk identitet sedan mitten av 1970-talet. Utvecklingen av en europeisk identitet är en viktig del i kommissionens arbete för att stärka känslan av gemenskap mellan unionens medborgare. Uppsatsens syfte är att undersöka vilken bild av europeisk identitet som förmedlas av kommissionen. Detta sker genom att genomföra en idéanalys, det empiriska materialet som studeras är tal hållna av kommissionär Ján Figel. Genom att analysera Figels tal ges en bild av

vilka värden kommissionen förknippar med den europeiska identiteten. Efter analysen kan det dras slutsatsen att det går att finna vissa värden som representerar den europeiska identiteten. Dessa värden är huvudsakligen respekt för mänskliga rättigheter, demokrati, kristendom och ett gemensamt kulturarv. Det går dock att finna vissa motsättningar i kommissionens sätt att konstruera den europeiska identitet, främst i synen på kulturens roll. Även om dessa värden utgör grunden för den europeiska identiteten ser kommissionen identitetsskapandet som en dynamisk process och något som därmed är i konstant utveckling.

Referenser

Litteratur

Andrén, Mats (2001), *Att frambringa det uthärdliga – studier till idén om Centraleuropa*. Gidlunds förlag

Beckman, Ludvig (2005), *Grundbok i idéanalys – Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm, Santérus Förlag

Castells, Manuel (1998), *Informationsåldern: ekonomi, samhälle och kultur - Band II: Identitetens makt*. Göteborg, Bokförlaget Daidalos AB.

Delanty, Gerard (1996), *Europa – idé, identitet, verklighet*. Göteborg, Bokförlaget Daidalos AB.

Esaiasson et al (2007), *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Norstedts Juridik AB

Hellström, Anders (2006), *bringing europe down to earth*. Lund University, Department of political science

Karlsson, Ingmar (1996), *Europa och folken – en europeisk nation eller nationers Europa?* Wahlström & Widstrand, ScandBook AB, Falun

Shore, Cris (2000), *Building Europe – The Cultural Politics of European Integration*. Routledge

Artiklar

Delanty, Gerard (2002), 'Models of European identity: Reconciling universalism and Particularism'. *Perspectives on European Politics and Society*, vol.3. No 3, s.345 — 359

Hansen, Peo (2004), 'In the Name of Europe'. *Race & Class*, vol. 45. No 3, s. 49–62

Ifversen, Jan (2002), 'Europe and European culture - a conceptual analysis'. *European Societies*, vol.4. No 1, s.1 — 26

Kohli, Martin (2000), 'The Battlegrounds of European Identity', *European Societies*, vol. 2. No 2, s.113 — 137

Lee, Catherine and Bideleux, Robert (2009), 'Europe': What Kind of Idea?', *The European Legacy*, vol. 14. No 2, s.163 —176

Mayer & Palmowski (2004), 'European Identities and the EU – The Ties that Bind the Peoples of Europe', *Journal of Common Market Studies*, vol. 42. No 3, s. 573–598

Staiger, Uta (2009), 'New agendas? Culture and citizenship in EU policy'. *International Journal of Cultural Policy*, Vol. 15. No. 1, s.1–16

Internet

Declaration on European Identity, in Bulletin of the European Communities. December 1973, No 12, pp. 118-122.

www.ena.lu [2009-11-23]

Enlargement to the south and the Single European Act, The EU institutions and European Political Cooperation.

www.ena.lu [2009-12-03]

Europa, Nationalencyklopedin

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/europa/165409> [2009-12-03]

Europa på tolv lektioner

http://europa.eu/abc/12lessons/lesson_9/index_sv.htm [2009-11-17]

European Commission - citizenship

http://ec.europa.eu/citizenship/programme-actions/doc48_en.htm [2009-12-16]

European Commission - culture

http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/doc399_en.htm [2009-12-16]

European Commission - education

<http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/> [2009-12-02]

Europeiska Unionens historia

http://europa.eu/abc/history/index_sv.htm [2009-12-03]

Ján Figel – member of the European Commission

http://ec.europa.eu/commission_barroso/figel/profile/profile_en.htm [2009-12-08]

Karl den Store, Nationalencyklopedin

<http://ne.se/lang/karl-den-store> [2009-12-03]

Maastrichtfördraget

<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html#0001000001> [2009-11-27]

Manuel Castells, Nationalencyklopedin

<http://ne.se/lang/manuel-castells> [2009-12-03]

Meddelande från kommission till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén. - Meddelande om en europeisk agenda för en kultur i en alltmer globaliserad värld. Bryssel den 10.5.2007

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0242:FIN:SV:PDF>

[2009-11-30]

Olli Rehn, Ledamot av Europeiska kommissionen med ansvar för utvidningspolitik

"Finns det någon bortre gräns för EU" Svenska Parlamentet, Stockholm, 17 november 2005

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/05/708&format=HTML&aged=0&language=SW&guiLanguage=en> [2009-12-02]

Tal

Samtliga tal är hämtade från http://ec.europa.eu/commission_barroso/figel/speeches/

Debating the Beautiful Idea (tal 05)

Consultation Forum on the Future programme for Active Citizenship, Brussels 3/2 2005

Unity and Diversity: Europe's Approaches to Culture and Languages (tal 06:1)

Georgetown University, Washington DC, 7/2 2006

Is there a European culture? (tal 06:2)

London School of economics, 15/2 2006

Cultural Diversity in the EU: A Legacy from the Past, an Asset for the Future (tal 06:3)

Lecture at the University of Ottawa, 5/6 2006

European identity, intercultural dialogue, and religions (tal 06:4)

Conference: The religious roots of contemporary European identity, Cambridge 10/7 2006

Identity, dialogue, and belonging to Europe (tal 06:5)

7th annual north south Europe economic forum, 28/9 2006

Identity and intercultural dialogue in Europe (tal 06:6)

IV National congress of the Catholic church in Italy, 18/10 2006

The Treaty of Rome –Europe 50 Years On (tal 07:1)

RMIT University Melbourne, 17/4 2007

Europe as a community of Cultures (tal 07:2)

Conference organised by the Konrad Adenauer Foundation, Berlin 11/6 2007

Developing a culture of cooperation in Europe: the role of the churches (tal 07:3)

3rd European Ecumenical Assembly, Sibiu 6/9 2007

The opportunities of multicultural Europe – European identity and the challenges of intercultural dialogue (tal 07:4)

Luxembourg 21/9 2007

Creativity and knowledge society – present and future challenges for the European Union (tal 07:5)

KCTOS: Knowledge, Creativity and Transformations of Societies, Vienna 7/12 2007

European values in the light of the EYICD 2008 (tal 08)

11/12 2008

Is there a place for cultural heritage in Europe? (tal 09)

European heritage heads forum, Bratislava 28/5 2009